

ÁLLATBŐRBE BÚJT EMBER

„Abban a pillanatban a rigó tele volt lehetőségekkel.”¹

Szokás emberbőrbe bújt állatokról beszélni, de mintha ritkábban merülne fel az *állatbőrbe bújt ember* elképzelése. Moskát Anita *Irha és bőr* című regényének középpontjában mégis éppen ez a fogalom áll, és egy olyan világ, amelyben az állatok státusza a testükkel egyetemben radikális változásokon megy keresztül. Az alaphelyzet tehát megrendítő, filozófiai problémákban gazdag és felettébb izgalmas.

Kiemelkedő a történetészövé és a regény maga is mindenestül, egyetlen problémája az, hogy az író magyar, ugyanis ha külföldre (mondjuk angol-szász területre) születik, akkor jóval híresebb és elismertebb lenne, mert bizony az angol és amerikai írókat, akiket úgy istenítenek manapság – pont az állat és az ember közti viszony művészi problematizálása okán –, kenterbe veri, csont nélkül. Tudnék mondani szerzőket és címeket, de inkább felejtjük is el őket, nem akarom reklámozni a rosszabbat, ha egy magyar író ilyen művet produkál.

A történet elején még ismeretlen okoknál fogva az állatok világszerte bebábozódnak és emberi formát kezdenek ölteni, de teljesen sosem alakulnak át, bizonyos mértékben mindig megőrzik állatlétük maradványait testükön, ösztöneikben és – ugyan halványan, de – emlékeikben is. Így egy igen szélsőséges értelemben „*két világ polgárai*” lesznek, újjászületésükkor mitológiai szörnyekre hasonlító kinézetüknek (ember-állat hibridekké² válnak, *fajzatokká*³) köszönhetően kevés bizalom övezi létezésüket, miközben a számukra is értelmezhetetlen és idegen metamorfózisuk miatt igen nagy szükségük lenne az útmutatásra.

De ezt kezdetben senkitől nem kapják meg.

Sőt.

A későbbiekben sem lesz sokkal derűsebb a helyzetük az emberi társadal-

Moskát Anita: *Irha és bőr*
GABO Könyvkiadó,
Budapest, 2019

mak nagy részében (hiszen egy globális eseményről van szó).

A regény elején bepillantást nyerünk ebbe a felettébb felkavaró időszakba, mikor még ez a jelenség, a *húsvéti teremtés*, mint az első ilyen esemény, újdonság volt. A szerző okosan játszik a teológiai problémákkal, hogy hol is van az állatok helye valójában – abban a felettébb hierarchizált struktúrában, amelynek az ember áll a csúcspontján –, ha ilyen átalakulásokon mehetnek keresztül, mert akkor biztos valamilyen hiba csúszott az ember teológiai alapon való kitüntettségébe, és bár véletlennek tűnik az időpont (ez evidensen a látszat, a regényben semmi sincs véletlenül jelen), hogy húsvétkor történt az első tereméshullám (mint az a regényből kiderül), mégis nehéz kétségbe vonni az ontológiai, sőt transzcendens jelentőségét ennek a változásnak.

Az emberek reakcióját pedig evidensen mi magunk is meg tudtuk volna jósolni: világméretű pánik, a probléma kezelésének teljes képtelensége, az újszülött lényeket legyilkolják, ásóval, puskával, bármivel, ami a kezük ügyébe kerül.

Már az első oldalakon implicit megszületik egy véres kritika az emberiség egészének célzva, azaz mintegy bebizonyosodik, hogy a *Homo sapiens* képtelen a másságtól való félelmén felülkerekedni, a saját magát ilyen vagy olyan indokok, érvek mentén középpontba helyező és ily módon a kitüntettségét vitathatatlaná tévő világszemléletét (antropocentrizmusát) legalább újradefiniálni (ha nem is elhagyni), mikor egy másik, értelmes fajjal kerül szembe. Túl erősnek bizonyulnak az emberek gondolkodásában azok a maradványok, amelyek az állatokkal való bánásmódra vonatkoznak.

És mégis, nem minden *fajzatot* késpedesek elpusztítani, szembe kell nézniük a ténnyel, hogy a *fajzatokra* immár nem tekinthetnek úgy, mint az állatokra, nem frizbizhatnak az átalakult ház-örzövel⁴ (magyarán meg kell szüntetniük az úr-szolga viszonyt, az állatoknak mint élő testeknek, az életnek magának az önkényes felhasználását a saját neurotikus vágyaik, igényeik, szeszélyeik etc. kielégítésére; mindennek hátat kell fordítaniuk, ami ezt az ontológiai felsőbbrendűséget közvetíti), hiszen egy értelmes lényel kell kapcsolatba lépniük, amely képes kommunikálni velük (még akkor is, ha nem minden *fajzat*nak alakultak ki a hangszálai, a jelnyelvet így is használni tudják az adott esetben), és megérti őket.

Ez bizony nehéz feladat. Talán lehetetlen. Vagy mégsem?

A kötet zseniálisan épít ezekre a fantasztikus, több értelemben is megrendítő és határsértő alapokra, miközben az írásmód mindvégig tiszta és érthető marad, ám mégsem mellőzi azt a mélységet, amely a karakterek fejlődési ívének és a szűzsé szerkezetének tökéletes kibontásához és beteljesüléséhez szükséges.

A regény cselekménye 17 évvel az első teremtés után játszódik, Magyarországon, mikor már valamilyen „kezelési módszer” kialakult az immár gyakorivá vált átváltozások (azaz teremtesek) „orvosolására”.

A *fajzatok* tehát gettóban élnek.

A gettón kívülre csak gyámmal vagy bérmunkásként (ez valójában rabszolga-kereskedelmet jelent, eladják és vesznek a *fajzatokat*, mint a prostituáltak, néha pontosan ilyen munkakörben...) kerülhetnek. A vehemensebb problémákat fel- és megoldandó, a regény kezdeti cselekményéhez mérten 3 hónap múlva egy népszavazás várható, mely végleg eldönti, hogy a *fajzatok* emberi bánásmódban (és jogokban) részesüljenek-e, vagy sem. Ezen a ponton ismerkedünk meg a regény három főszereplőjével.

Kirill, az *őzfajzat* nézőpontján keresztül találkozunk a gettóbeli életvitel viszontagságaival, miközben azzal is szembesülünk, hogy milyen élőlényt teremt a gettósítása, megbélyegzése, elzárása és szocializációja⁵ az Életnek, holott Moskát Anita nem von párhu-

zamat bizonyos történelmi események és a regény történései között, intelligensen kezeli a kényes területeket is.

Példaként szolgál erre az a tény, hogy Magyarországon játszódik a regény, a magyar politikai életnek és médiának a közegében, még sincs egyetlenegy személy vagy párt megnevezése, pusztán a situációra való reflektálás teremti meg a miniatűr kikacsintásokat, amelyek függetlenek a kurrens politikai vagy társadalmi trendektől, pusztán megmaradnak a mindenkori politikai, társadalmi rendszer kritikájának, és az adott országának is, ezért is lehetne kiváló, ha angolul vagy bármilyen külföldi nyelven megszületne egy fordítás, mert az értelmezési keret nem zárt, egy nem Magyarországon élő ember is érti azt a kényes és feletébb húsba-vágó viszonyrendszert (ha az életvitelbeli másságok el is kerülnek a tekintetét), amelyben a regény mozog, legyen szó emberi- állati jogokról, méltóságról vagy Életről.

Minthogy születése után rögtön egy szocializációs központba került – ahol egy sajátos biopolitika mentén szelektálják, irányítják, formálják, integrálják, majd felhasználják a *fajzatokat* (az életet magát), sőt, ha szükséges, az élethez való jogot meg is vonják –, Kirill súlyos identitászavarral küzd, ő érzi legjobban a *sapiensek* uralkodási vágyának a határtalanságát (mondhatnám, hogy önkényességét, az élet instrumentalizálására való hajlam leküzdhetetlenségét), ezért az eredetkérdés (hogyan honnan is jöttek a *fajzatok*, és miért) nála kulcsfontosságú lesz.

A szocializációs központ, ahol az „újszülötteket” vagy inkább újjászülötteket – hiszen gyakorlatilag az átalakulás miatt infantilis állapotban élednek újjá a *fajzatok*, beszélni, járni, enni etc. tanítják őket – emberi életre oktatják, túl sok válasszal nem szolgál. Itt pusztán felkészítik őket arra, hogy a testük új állapotához mérten mire lesznek használhatóak.

A szocializációs központ felől eképpen konstituálódik meg a válasz arra, hogy mi a létezésük célja. Röviden: szolgálat és hála, mert egyáltalán segítséget kapnak. A szocializációs központ úgymond „karbantartási projektjének” célja pedig az, hogy ne sülyedjenek vissza az immár átalakult *fajzatok* az

őszön uralta állatvilágba, magyarán az átalakult *fajzatoknak* számtalan készítményt kell szublimálniuk a szocializációs központ jóvoltából. Ennek vannak előnyei, például mikor a *fajzatokat* megtanítják arra, hogy az átalakult gyomruk (amely immár emberi szervé vált) nem tudja megemészteni a legelt füvet, így ne nagyon folytassák ezt a tevékenységet (a legelést), mert akkor minimum emésztési zavarokkal kell majd küszködniük.

Hátrány azonban a teljes metafizikai megalapozatlansága a létezésüknek, amit nagyon is igényelnének, így Kirill is az ember alkotta mítoszokban keresi a választ a lét nagy kérdéseire, amelyekben talál is hibrid lényeket, ám a *sapiensek* a mítoszokra alapuló hipotéziseket és minden olyan készséget, amelyet ők nem birtokolnak, de a *fajzatok* igen, visszautasítanak, létezésüket kérdőre vonják, és megsemmisítik.

Így Kirill tengődik az egzisztenciális krízisben, miközben *hive mind* kapcsolatban van az özek egy kis csoportjával (közös a tudatuk egy bizonyos fokig, különösen, ha fizikailag is a közelében vannak egymásnak), akikkel együtt él mint *hagyományörző* (olyan *fajzatok* csoportját jelzi ez az elnevezés, akik ragaszkodnak az állati éniük diktaletta készítményekhez, holott már nem képesek azokat teljességgel kielégíteni). Nem vállal bérmunkát, így kéreget azoktól a „turistáktól” (*sapiensektől*), akik a „szafari buszokkal” látogatják a gettót, mint egy állatkeretet, ahol bizony a kedves bentlakóknak viselkedni kell, különben elatlatják őket.

Kirill értelemszerűen (többek között ezért is) nem lesz nagy emberbarát, fabulákat (amelyeket mi is olvashatunk a regényben) ír arról, hogy miként bánnak (el) az emberek a *fajzatokkal*.

Ezt a stagnálást Kirill életében Pilar töri meg, a *borzfajzat*, aki maga a naivitás, formálhatóság és csodálkozás, aki átalakulása után korántsem vált visszatartóvá (mint a többi fajzat a *sapiensek* szemszögéből), hanem aranyos, cuki, rajzfilmfigura image-t sugároz, hiszen az átalakulása utáni új életét teljes egészében a négy fal között töltötte „gazdájának” a szobájában. Neki szüksége van Kirillre, ám Pilar bizony csodálja az embereket, sőt mi több, azzá akar válni,

miközben a nyáj – az a gettón belüli renegát *fajzatszekta*, amely világalomra tör a fekete bárány szervezésével –, ahol segítséget kapnak, a *sapiensek* vesztét akarja, és a helyükbe szeretné állítani a *fajzatokat*, nem kevés erőszakkal.

A harmadik főszereplő, August Dahl, aki a Nemzetközi Fajzatügyi Szervezet kampánymenedzsere, Kirill és Pilar életét is felbolygatja a bejelentésével, miszerint emberi külseje csak káprázat, valójában ő is egy *fajzat*, aki mindenfajta állati maradványt nélkülöz (látszólag).

Ő az a *fajzat*, akiről a *sapiensek* észre sem vették, hogy más.

A három élet merőben eltér egymástól, összefonódásuk azonban egy egységes képet ad arról, hogy mit jelent az, ha a *sapiensek* a saját bőrüket akarják ráhúzni az állatokra, mindenáron. És kiderül, hogy ez a módszer nem életképes, mert a *fajzatok* nem pusztán ember- és állatlét közé ragadt entitások, hanem annál sokkal többek.

Ezekben a regény által káprázatosan ábrázolt élethelyzetekben, ahol az emberek elhatárolt világán kívüli dolgoknak látszólag nincs helye, mégis színre lép valami újdonság, idegenség, az Élet.

JEGYZETEK

- 1 Moskát Anita: *Irha és bőr*, GABO Könyvkiadó, Budapest, 2019, 603. oldal
- 2 Elméleti bázisként támaszkodom a következő kötetekre ezen a ponton is: Horváth Márk–Lovász Ádám–Nemes Z. Mária: *A poszthumanizmus változatai. Ember, embertelen és ember utáni*, Prae Kiadó, Budakeszi, 2019; Helikon, Irodalom- és Kulturatudományi Szemle: *Poszthumanizmus*, 2018/4 – LIX. évfolyam
- 3 A fajzat elnevezést az emberek adták, ezzel is ki akarták fejezni a morális fölényüket, hiszen a szóban magában benne foglaltatik az elfajzásra, az elkorcsosodásra, valami rendellenességre való utalás.
- 4 Rosi Braidotti: *The Posthuman*, Polity Press, Cambridge, 2013, 55–105.
- 5 A szocializáció nem bír ebben az esetben pozitív jelentéstartalommal, hiszen a „méretre szabás”, a kizárás és a „ha nem illeszkedsz be, akkor elpusztulsz” hozzáállás fényében van jelen a regényben.

■ Szapora Márk Aurél (1994): esztéta, az ELTE BTK-n végzett esztétika mesterszakon, jelenleg az esztétika program doktorandusza. Disszertációjának témája a fantasztikum és a filozófiai antropológia kapcsolatának vizsgálata elsősorban irodalmi műalkotások elemzése által. A fantasztikum világok szerelmese.